

แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

Guidelines for Operating the Living Library of Secondary Schools under
the Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani

รุ่งรัตน์ รุ่งเรืองชนบท* วรรณวิศา สืบบุญธรรม คล้ายจำแลง** และ พร้อมพิไล บัวสุวรรณ**

* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Rungrat Rungraungchonnabot*, Wanwisa Suebnusorn Klaijumlang** and
Prompilai Buasuwan**

* Department of Educational Administration Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University

* Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University

Received: June 13, 2022 / Revised: July 22, 2022 / Accepted: July 29, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต 2) เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคของการดำเนินงานของห้องสมุดมีชีวิต และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางที่ทำให้การดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตประสบความสำเร็จ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่หลากหลายจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดปทุมธานีจำนวน 12 คน

พบผลการวิจัย 3 ข้อ คือ 1) ห้องสมุดมีชีวิตในพื้นที่ห้องสมุดกลางทั่วไป พื้นที่ในห้องสมุดหมวดวิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้ มุมห้องสมุดในห้องเรียน และ ในพื้นที่อื่น ๆ 2) ครูบรรณารักษ์เป็นปัจจัยความสำเร็จที่ทำให้ห้องสมุดมีชีวิตเป็นพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียน ในขณะที่การขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานที่สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของห้องสมุดในบางสถานศึกษาไม่ประสบความสำเร็จ และ 3) แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต มี 6 ประการ คือ 1) ผู้บริหารควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน 2) คุณภาพการให้บริการของครูบรรณารักษ์ 3) ครูผู้สอนส่งเสริมให้นักเรียนให้รักการอ่าน 4) นักเรียนมีความใฝ่รู้ 5) ห้องสมุดมีกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของนักเรียน 6) การสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนที่มีห้องสมุดมีชีวิต

คำสำคัญ: ห้องสมุดมีชีวิต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

Abstract

This research has 3 objectives. First, it studies models and methods used to operate a living library. Second, it investigates success factors and obstacles of operating a living library. Third, it develops a guideline that makes the operation of a living library successful. Data are collected through a series of semi-structured in-depth interviews with 12 key informants who are administrators of secondary schools in Pathum Thani Province.

There are three research results. First, the living libraries can be found in the main library, subject areas, classroom corners, and other areas. Second, librarian teachers are key to making a successful living library, while lack of Information technology resources makes some libraries' operations unsuccessful. Third, six strategies that build a successful living library include 1) a close relationship between the school leaders and community, 2) quality services provided by the school librarians, 3) teachers who encourage students to read, 4) eager-to-learn students, 5) activities that attract students to come to the library and 6) a meaningful collaboration among schools that operate a living library.

Keywords: The Living Library, The Secondary Educational Service Area Office Pathum Thani

บทนำ

ห้องสมุดนอกจากจะเป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่ใหญ่ที่สุดแล้ว ห้องสมุดยังเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนที่ต้องพัฒนาบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการของครูและนักเรียนในโรงเรียน โดยให้ทุกคนได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรห้องสมุด โรงเรียนจึงจำเป็นต้องพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต ซึ่งความเป็น “ห้องสมุดมีชีวิต” คือ ห้องสมุดที่มีการจัดทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัย ครบถ้วน มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสร้างนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Chavalit, 1997) โดยห้องสมุดมีชีวิตต้องมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ที่ตั้งที่ต้องอยู่ในบริเวณศูนย์กลาง ผู้ใช้บริการสามารถสัญจรไปมาได้สะดวก มีอาคารสถานที่เพียงพอเหมาะสม มีการจัดบรรยากาศที่น่าอยู่ สีสัน รูปภาพประดับตกแต่งด้วยต้นไม้-ดอกไม้ มีมุมความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มุมอ่านหนังสือพิมพ์ มุมอินเทอร์เน็ตเพื่อการค้นคว้า มุมมัลติมีเดีย ตลอดจนมีบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่มีพื้นฐานจิตใจในด้านการให้บริการช่วยเหลือการเรียนรู้อย่างตั้งใจจริง มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีวัสดุครุภัณฑ์ที่ทันสมัย ใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า พร้อมระบบทรัพยากรสารสนเทศที่เพียงพอครอบคลุมทุกสาระการเรียนรู้ และพร้อมใช้งานตลอดเวลา (Kongsin, 2019)

ในโรงเรียนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนและชุมชน ที่จะร่วมพัฒนาและสร้างสรรค์แหล่งเรียนรู้ปลูกฝังส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน กิจกรรมหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อความตื่นตัวเรื่องห้องสมุดมีชีวิต (TK park Living Library Award) ซึ่งก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืนของชุมชน ช่วยสร้างเสริมนิสัยรักการอ่าน ใฝ่รู้ และรักการเรียนรู้แก่ผู้ใช้บริการ ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต และขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และสังคมการเรียนรู้สร้างเจตคติที่ดี สร้างความพึงพอใจและความภาคภูมิใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Satjanan & Phomaphan, 2010)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสังกัดจำนวน 22 โรงเรียน ทุกโรงเรียนประสบปัญหาล้าลึงกันในการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตและการให้บริการห้องสมุดของโรงเรียน ส่งผลให้ระบบการให้บริการและส่งเสริมพัฒนางานห้องสมุดโรงเรียนเป็นไปด้วยความล่าช้า ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการและเทคโนโลยี ห้องสมุดโรงเรียนทุกแห่งต้องมีความทันสมัยในการให้บริการนักเรียนมุ่งสู่เป้าหมายในการศึกษาต่อระดับสูงขึ้น ตลอดจนจำเป็นต้องพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสนองความต้องการของ

นักเรียนให้เป็นผู้ไม่รู้ ใฝ่เรียน รู้ลึก และรู้กว้างจากหนังสือและสื่อต่างๆ จากห้องสมุดที่จะต้องสนองความต้องการของนักเรียนให้เพียงพอ

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาแนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต โดยเลือกศึกษาห้องสมุดของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตามผลที่คาดว่าจะได้รับ และให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตอันจะนำไปสู่แหล่งสารสนเทศที่สอดคล้องกับความต้องการของครูและนักเรียนที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี
2. ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต
3. พัฒนาแนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีที่เหมาะสมกับโรงเรียนแต่ละขนาด

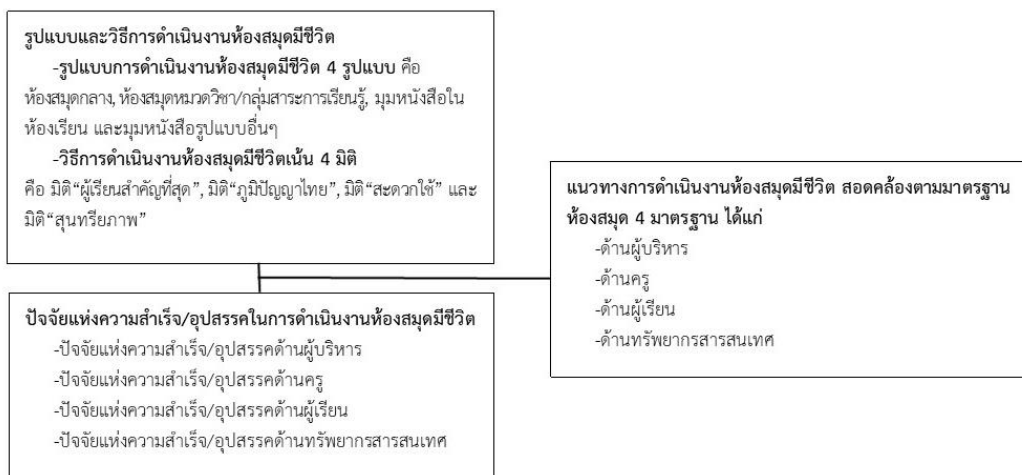
ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา 3 ประเด็น คือ 1) รูปแบบและวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี 2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี และ 3) แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จำนวน 12 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 4 คน ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 3 คน ผู้บริหารสถานศึกษานขนาดกลาง จำนวน 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษานขนาดเล็ก จำนวน 2 คน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ที่มา: คู่มือการดำเนินงานโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการพัฒนาห้องสมุด ปีงบประมาณ 2561 ,
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จำนวน 12 คน จากทั้งหมด 22 โรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 4 คน ขนาดใหญ่ จำนวน 3 คน ขนาดกลาง จำนวน 3 คน และขนาดเล็ก จำนวน 2 คน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 รูปแบบและวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

ตอนที่ 3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

ตอนที่ 4 แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีที่เหมาะสมกับโรงเรียนแต่ละขนาด

โดยข้อคำถามได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ผู้อำนวยการศูนย์การเรียนรู้และอาจารย์ในสาขาการบริหารการศึกษา จำนวน 4 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา มีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1) ก่อนการสัมภาษณ์ มีการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักล่วงหน้า โดยกำหนดวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์พร้อมกับส่งโครงสร้างคำถามให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีโอกาสเตรียมตัวล่วงหน้า

2) ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ใช้เวลาสัมภาษณ์ไม่เกิน 1 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้จัดเตรียมคำถามแบบกว้าง แล้วให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบคำถามหรือเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างอิสระ เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตจากประสบการณ์ที่เคยผ่านมา หรือสภาพเหตุการณ์ในการบริหารงานห้องสมุดของโรงเรียนในปัจจุบัน พร้อมกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยผู้วิจัยจะคอยซักถามในกรณีที่คำตอบหรือสิ่งที่ตอบมาไม่ชัดเจน หรือผู้วิจัยต้องการรายละเอียดมากยิ่งขึ้น และมีการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกเสียงผู้ให้ข้อมูลหลัก

3) หลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีการถอดความจากเสียงที่บันทึกการสัมภาษณ์ พิมพ์รวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตีความสรุปเนื้อหาและจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา ตรวจสอบข้อมูลโดยการทบทวนเนื้อหาสาระสำคัญที่ผู้วิจัยได้จดบันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักได้ฟังอีกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลให้ตรงกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักไม่มีการใส่ความคิดเห็นของผู้วิจัยลงในข้อมูลการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และเพื่อความเหมาะสมในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาประยุกต์ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) จัดระเบียบข้อมูลสาระสำคัญและดึงข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญร่วม (Common theme) จัดลำดับความสำคัญของหัวข้อ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกแยะและจัดหมวดหมู่

2) กำหนดรหัสของข้อมูล (Coding) และพิจารณาความเกี่ยวข้องของข้อมูล

3) กำจัดข้อมูล สรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน

4) สร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการทบทวนเนื้อหา สาระสำคัญระหว่างการสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้ข้อมูลได้ฟังอีกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลและตรงกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูล

5) เขียนสรุปรายงานการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

1. รูปแบบและวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีการจัดห้องสมุดมีชีวิตเป็น 4 รูปแบบ คือ ห้องสมุดกลาง (จำนวน 12 โรง) ห้องสมุดหมวดวิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้(จำนวน 7 โรง) มุมห้องสมุดในห้องเรียน (จำนวน 9 โรง) และห้องสมุดในรูปแบบอื่น ๆ (จำนวน 5 โรง) โดยภาพรวมทุกโรงเรียนมีการจัดห้องสมุดกลางเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษและขนาดใหญ่จะมีการจัดห้องสมุดหมวดวิชา/กลุ่มสาระการเรียนรู้แยก

ออกมาเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเสริมความรู้และนำเสนอผลงานของตนเอง สำหรับมุมห้องสมุดในห้องเรียนจัดขึ้นในโรงเรียนที่มีพื้นที่ห้องเรียนกว้างพอที่จะจัดหนังสือและสิ่งพิมพ์ที่น่าสนใจไว้บริการในมุมใดมุมหนึ่งในห้องเรียน หรือใส่ไว้ในกล่องก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม นอกจากนี้ในบางโรงเรียนมีการจัดห้องสมุดในรูปแบบอื่น ๆ ที่หลากหลาย เช่น รถห้องสมุดเคลื่อนที่ ตะกร้าหนังสือเคลื่อนที่สู่ชุมชน ลานกิจกรรมฝึกสมาธิ ฯลฯ ในบริเวณโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง เพื่อเป็นการขยายบริการห้องสมุดไปในที่ต่าง ๆ เสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และเป็นการให้บริการสู่ชุมชน โรงเรียนมีวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตที่เน้นมิติต่าง ๆ 4 มิติ ดังนี้ 1) ห้องสมุดที่เน้นมิติ "ผู้เรียนสำคัญที่สุด" (จำนวน 12 โรง) โดยทุกโรงเรียนใช้วิธีการดำเนินงานห้องสมุดที่เน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพตนเองสูงสุด ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด 2) ห้องสมุดที่เน้นมิติ "ภูมิปัญญาไทย" (จำนวน 2 โรง) ในโรงเรียนขนาดเล็ก มีการรวบรวมสื่อทุกรูปแบบ ที่ให้ข้อมูลและองค์ความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมไทย วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนางานและอาชีพ ตลอดจนการศึกษาย่างต่อเนื่อง 3) ห้องสมุดที่เน้นมิติ "สะดวกใช้" (จำนวน 7 โรง) ในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี มีรูปแบบของห้องสมุดอัตโนมัติ E-library หรือ Electronic Library ระบบของห้องสมุดอัตโนมัติ (Library automation system) เพื่อผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกในการค้นหาและการใช้ข้อมูลนั้นตลอดเวลา 4) ห้องสมุดที่เน้นมิติ "สุนทรียภาพ" (จำนวน 12 โรง) ในทุกโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ฝึกให้รู้จักคิด ฝึกการเป็นผู้นำ กล้าแสดงออก และสร้างสรรค์ชิ้นงานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์หรือทันกับสมัยนิยม เปิดโลกทัศน์ของนักเรียนให้มีโอกาสเรียนรู้ในวงกว้างจากสารสนเทศที่หลากหลาย จนเกิดเป็นเอกลักษณ์และผู้เรียนจะปฏิบัติงานอย่างมีความสุขตามจินตนาการ

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านผู้บริหาร (มีผู้ตอบจำนวน 6 โรง) พบว่า ผู้บริหารจัดให้มีห้องสมุดตามความเหมาะสม มีแผนการพัฒนาห้องสมุดไว้ในแผนกลยุทธ์เป็นลายลักษณ์อักษร มีการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต และเป็นแบบอย่างในการพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม แต่อุปสรรค คือ บรรยากาศของห้องสมุดไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ขาดแคลนวัสดุครุภัณฑ์ทรัพยากรสารสนเทศ มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานห้องสมุดไม่ชัดเจน คณะกรรมการดำเนินงานห้องสมุดไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเองและไม่ได้รับการพัฒนา งบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาห้องสมุดมีไม่เพียงพอ ขาดการนิเทศติดตามและรายงานผลการปฏิบัติงานห้องสมุด 2) ด้านครู (มีผู้ตอบจำนวน 9 โรง) พบว่า ครูบรรณารักษ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนงานโครงการพัฒนางานห้องสมุดมีชีวิตที่ชัดเจนและสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน มีทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร มีการปฏิบัติงานเทคนิคเพื่อเตรียมให้บริการ มีการจัดบริการการอ่านและการศึกษาค้นคว้า การยืม-คืน และที่สำคัญ คือ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดมีชีวิต เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยการอ่านในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบ ประสานความร่วมมือกับครูบรรณารักษ์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาการสอนและพัฒนาตนเอง แต่อุปสรรค คือ มีการจัดทำโครงสร้างการปฏิบัติงานยังไม่ครบถ้วนและไม่ชัดเจน งานประชาสัมพันธ์ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร สภาพแวดล้อมและบรรยากาศไม่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าที่ควร การอำนวยความสะดวกผู้ใช้บริการมีน้อยและติดขัดไม่ต่อเนื่อง ไม่นำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนางานห้องสมุด และไม่ได้รับการพัฒนางานด้านการดำเนินงานห้องสมุด 3) ด้านผู้เรียน (มีผู้ตอบจำนวน 7 โรง) พบว่า ผู้เรียนมีเป้าหมายและการมุ่งมั่นในการค้นหาและการตัดสินใจในการเลือกสารสนเทศที่ต้องการเข้าใช้ห้องสมุด มีการยืมหนังสืออย่าง

สม่ำเสมอ แต่อุปสรรค คือ ผู้เรียนขาดจิตสำนึกที่ดีในการเข้าใช้ห้องสมุดและการใช้ทรัพยากรสารสนเทศอย่างเหมาะสม ทำให้ไม่มีความสนใจการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ห้องสมุดจัดขึ้น และการใช้บริการห้องสมุดยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนทั้งหมด 4) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ (มีผู้ตอบจำนวน 4 โรง) พบว่าทรัพยากรสารสนเทศประเภทดีพิมพ์และประเภทวัสดุไม่ตีพิมพ์มีครอบคลุมทุกรายการ แต่อุปสรรค คือ มีทรัพยากรสารสนเทศจำนวนน้อยไม่เพียงพอ และไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ บางรายการชำรุดและไม่ทันสมัย ส่งผลให้การดำเนินงานห้องสมุดไม่ได้มาตรฐานห้องสมุดมีชีวิต ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาปทุมธานี ที่เกิดประสิทธิภาพทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษและขนาดใหญ่ (จำนวน 7 โรง) มีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานห้องสมุดที่ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง สร้างเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่ยอมรับในชุมชน และมีความเป็นประชาธิปไตย ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลาง (จำนวน 3 โรง) มีการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาห้องสมุด และผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก (จำนวน 2 โรง) มีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้ห้องสมุดและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ด้านครูบรรณารักษ์ ครูบรรณารักษ์ในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษและขนาดใหญ่ (จำนวน 7 โรง) มีความสามารถนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้กับการทำงานลักษณะต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย แนะนำแนวทางในการเข้าถึงองค์ความรู้และสารสนเทศต่างๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ตลอดจนจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในห้องสมุดมากกว่าในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก (จำนวน 5 โรง) ครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษและขนาดใหญ่ (จำนวน 7 โรง) มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการใช้ห้องสมุดในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการเสนอหรือคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดห้องสมุด จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านในสาระการเรียนรู้ที่ตนเองรับผิดชอบ มีการประเมินผล นำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านมากกว่าในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก (จำนวน 5 โรง) 3) ด้านผู้เรียน ผู้เรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ (จำนวน 4 โรง) มีความสามารถในการรับรู้เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ โดยมีการกำหนดลักษณะและขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการ ค้นหาสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัดสินใจเลือกสารสนเทศที่เข้าถึงได้อย่างถูกต้อง สร้างองค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้า มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดมากที่สุด รองลงมาคือ ขนาดใหญ่ (จำนวน 3 โรง) ขนาดกลาง (จำนวน 3 โรง) และขนาดเล็ก (จำนวน 2 โรง) ตามลำดับ 4) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษและขนาดใหญ่ (จำนวน 7 โรง) มีการใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ มีสื่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) และจัดบริการอินเทอร์เน็ตที่ทันสมัย โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก (จำนวน 5 โรง) มีทรัพยากรสารสนเทศประเภทวัสดุตีพิมพ์และวัสดุไม่ตีพิมพ์ ในปริมาณที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตร และความต้องการของผู้ใช้บริการ มีห้องสมุดมีชีวิตโดยเน้นสื่อการอ่านที่หลากหลายมีคุณภาพ และปริมาณเพียงพอเหมาะสม จัดให้มีการใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ เพื่อบริหารจัดการห้องสมุด มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านแบบบูรณาการการอ่านทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนอ่านอย่างมีความสุข และได้รับประโยชน์จากการอ่าน

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย เรื่อง แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panlynark (2019) ที่พบว่าการจัดรูปแบบห้องสมุดต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทุกบริบทให้ผสมผสานสอดคล้องกัน โดยเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ของห้องสมุดตลอดทั้งพันธกิจและเป้าหมาย เพื่อเป็นแนวทางการจัดรูปแบบห้องสมุดต่อไป และได้สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดรูปแบบห้องสมุดมีชีวิตที่ Neumyu (2019) กล่าวว่า การจัดรูปแบบห้องสมุดในยุคปัจจุบัน จำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวคิดให้เหมาะสม ทั้งต่อบริบทการให้บริการตามความต้องการของผู้ใช้บริการ รวมถึงบริบทอื่น ๆ เช่น สถานที่ ขนาดที่ตั้งห้องสมุด สภาพแวดล้อม ความพร้อมในหลายๆด้านที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อดึงดูดความสนใจให้ผู้เข้ามาใช้บริการของห้องสมุดมากขึ้น และวิธีการบริหารจัดการห้องสมุดมีชีวิตในมิติต่าง ๆ ทั้ง 4 มิติ มีความสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Office of the Basic Education Commission, 2018) ที่เสนอแนะแนวทางการจัดห้องสมุดให้มีชีวิตไว้ว่า ห้องสมุดมีชีวิตจะเป็นไปตามสภาพการณ์ของห้องสมุดแต่ละแห่ง เพราะมีความพร้อมที่แตกต่างกัน หลักการพัฒนาห้องสมุดให้กลายเป็นห้องสมุดมีชีวิตในมิติต่างๆ เพื่อให้ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับ Leenaraj (2017) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ต้องมีการนำดิจิทัลเข้ามาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร หนังสือ และสื่อในห้องสมุดน่านักเรียนไปสู่ประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ทั้งยังช่วยเสริมสร้างจินตนาการ และสร้างความตระหนักและเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ทั้ง 4 ด้าน มีความสอดคล้องกับรายงานของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2005) ที่เสนอแนะว่าห้องสมุดจะเป็นแหล่งวิชาการของโรงเรียนและเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนได้สมบูรณ์เพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านครู ด้านผู้เรียน และด้านทรัพยากรสารสนเทศ และยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ Tanaphonlert (2007) ที่พบว่าปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานห้องสมุดต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูบรรณารักษ์ ครูผู้สอน บุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนต้องมีส่วนร่วมและรับผิดชอบ โดยมีการทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน ประเมินผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงพัฒนา เพื่อพัฒนานักเรียนตามเป้าหมายของห้องสมุด

3. แนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีที่เกิดประสิทธิภาพทั้ง 6 ประการ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา มีส่วนช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนางานห้องสมุด 2) การให้บริการและจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในห้องสมุดมีชีวิตของครูบรรณารักษ์ 3) การส่งเสริมให้นักเรียนให้มีนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้าของครูผู้สอน 4) ผู้เรียนมีการรับรู้เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่ศึกษา 5) มีทรัพยากรเพื่อให้ห้องสมุดสามารถจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน 6) โรงเรียนมีการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Office of the Basic Education

Commission, 2018) ที่กล่าวถึงโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการพัฒนาห้องสมุด เพื่อเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และยังสอดคล้องกับ Laping, Yawiratcha & Toonkao (2021) ได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต ทำให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่านอย่างยั่งยืน และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีจริยธรรม มีจิตสำนึก และเห็นคุณค่าของการใช้ห้องสมุดและทรัพยากรสารสนเทศ มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพ ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ด้านผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูบรรณารักษ์และคณะกรรมการดำเนินงานห้องสมุด มีความรู้ความเข้าใจในการจัดห้องสมุดมีชีวิตอย่างชัดเจน และมีการนิเทศอย่างต่อเนื่อง โดยการอบรมเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพและเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานห้องสมุดสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันและตระหนักในสิ่งเดียวกัน ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการจัดหาสื่อเพื่อให้บริการในห้องสมุดให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน

2) ด้านครูผู้สอน ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้ไปค้นหาคำตอบในสมุด จัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เพื่อให้นักเรียนได้ไปใช้บริการนอกเวลาเรียน

3) ด้านครูบรรณารักษ์ควรจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้ามาใช้บริการห้องสมุดมีชีวิต และเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของผู้เรียน ครูบรรณารักษ์ควรให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในการเข้ามาใช้บริการห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

References

- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2005). *School library manifesto: The school library in teaching and learning for all*. Bangkok: UNESCO. [in Thai]
- Chavalit, M. (1997). *Guideline for the development of library services for academic journals*. Bangkok: Thai Library Association (TLA). [in Thai]
- Kongsin, W. (2019). *Managing the library in the new era*. Bangkok :S.R. Printing Mass Production. [in Thai]

- Laping, W., Yawiratcha, P., & Toonkao, S. (2021). The administration of learning resources based on the King's Philosophy of Rajaprajanugroh School 15 (Wiangkaosaenpuwittayaprasat). *Journal of Education Academic Chiang Rai Rajabhat University*, 5(1), 1-12. [in Thai]
- Leenaraj, B. (2017). Digital literacy skill for developing learning quality. *T.L.A. Bulletin*, 61(2), 76-92. [in Thai]
- Neumyu, T. (2019). *The library in the new context*. Bangkok: Thai Library Association (TLA). [in Thai]
- Office of the Basic Education Commission. (2018). *The library standards and indicators for improving school libraries under the Office of the Basic Education Commission*. Bangkok: OBEC. [in Thai]
- Panlynark, K. (2019). *The work operation of school library*. Bangkok: Suweeriyasarn.
- Satjanan, C., & Phomaphan, B. (2010). *Research monitoring, project evaluation and the living library contests*. (2nd ed.). Bangkok: TK Park. [in Thai]
- Tanaphon, S. (2007). The new dimensions of managing and operating the library based on the user-centered approach. *T.L.A. Bulletin*, 51(1), 40-48. [in Thai]